

Tone D. Vrhovnik

Kdor poje, zlo ne misli

ali

Analiza besedil popevk treh držav, ki so se uvrstile na finalno evrovizijsko prireditev
Millstreet '93

I. Predgovor

Obdelali bomo idejne prvine treh izmed sedmih pesmi, ki so se na ljubljanski prireditvi Eurosong '93 potegovala za nastop na finalni prireditvi v Millstreetu 15. maja tega leta. Pogledali bomo specifične elemente pesmi Bosne in Hercegovine, Republike Hrvaške in Republike Slovenije, in to iz treh razlogov:

1. popevke so zmagale in s tem dobile priložnost, da tekmujejo z najboljšimi evropskimi izdelki tega specifičnega žanra,

2. vsa tri besedila (predvsem se bomo opirali na lirični dejavnik, čeprav bomo v analizo pritegnili tudi druge elemente), o katerih je govor, so v nasprotju z besedili v romunščini, estonščini, madžarščini in slovaščini razumljiva (hotel ali ne) poprečnemu slovenskemu poslušalcu, saj je predmet z nesrečnim imenom "srbohrvaški jezik" šele pred kratkim izginil iz predmetnika za peti (5.) razred slovenskega osnovnega izobraževanja in ne nazadnje

3. vse tri pesmi prihajajo iz geografskega območja, ki se je še pred dvema letoma srečevalo na podobnih polfinalnih bojih znotraj sistema Jugoslovanske radiotelevizije (JRT), ali preprosto povedano: pesmi so rezultat lirične in epske tvornosti treh samostojnih, mednarodno priznanih držav s področja "bivše SFRJ".

II. Teoretični uvod s primerom

Najprej bomo postavili tezo, da popevka določene države kot njen demokratično izbrani predstavnik prinaša na mednarodni oder vsaj delno stopnjo tako imenovanega "narodnega duha", narodnega duha pa je možno meriti tudi s spremenljivkami in stalnicami, neodvisnimi od trenutne stopnje razvoja pevskih, besedilopisnih, aranžerskih in glasbenih sredstev. Upodobimo hipotezo ob konkretnem primeru: ko je leta 1974 na evrovizijskem tekmovanju v Edinburghu zmagal kvartet Anna-Frida-Bjoern-Benny

-Agnetha (pod preprostim psevdonomom ABBA), je že naslov pesmi (Waterloo) povedal mnogo o mentaliteti in duhovni osnovi Švedov, od koder je skupina prihajala. Naslov prinaša ime kraja južno od Bruslja v Belgiji, kjer so Angleži in Prusi leta 1815 premagali Francoze, seveda pa ne smemo pozabiti, da je bila bitka direktna posledica utrujenosti Francozov po neuspešnem pohodu na Rusijo (1812). In od kod Rusom moč, da porazijo (mnenja o prepustitvi goreče Moskve so še vedno deljena, rezultat pa je več kot jasen) najmočnejšo takratno evropsko armado? Kje se je že Peter I. Veliki (1672-1725), potem ko je bil odrezal lep kos določene države, naučil moderne vojne obrti in od kod so prišli najuspešnejši vojaški inštruktorji, ki so iz Rusije naredili največjo politično silo 18. stoletja? Seveda: iz Švedske. In metaforično: o čem govori Waterloo Evropejcem (če bi le prisluhnili že tedaj!), zakaj zaman apelira na združevanje, ki je zamudilo slabih dvajset let (in Skandinavija še vedno išče skupni jezik z EGS)? Poglejmo si ob primeru koncerna Volvo pogubne posledice vdora azijske avtomobilske industrije na evropski trg in ni nam več treba izgubljeni besed.

Uvodni primer nam kristalno jasno pokaže, da "navadna", "osladna", "primitivna!" in "za rajo" popevka, ki kandidira za Eurosong, ni zgolj posrečena stvaritev, ki je prepričala medijske delavce določene države (priznajmo: ravno ta premisa je najšibkejša točka teorije, saj je do omenjene populacije znanost upravičeno skeptična, vendarle pa so prav žirije omenjenih tekmovanj najustreznejši odsev ciljev proletarskih množic, so namreč skupek javnosti/lepote/večne spočitosti/bogastva), ki je torej prepričala žirante določene države, da naklonijo največje število glasov ravno tej-in-tej in ne kaki-drugi popevki, marveč da gre za nekaj popolnoma drugega (in prav iz tega razloga smo za prejšnji vrinjeni stavek porabili toliko prostora!): popevka je mimo omenjene variable odsev narodnega duha in stopnje razvoja duhovne nadstavbe države oziroma naroda, ki ga zastopa na osnovni fenomenološki (čutni in narativni) ravni: evrovizijska popevka nam po načelu teorije odseva pove, kje določeni narod (država) v danem trenutku je.

Kot ob opisanem primeru švedskega duha in mentalitete si bomo brez nepotrebnega šarlatanstva (Avstrija na polfinalu ne nastopa, zato lahko razvpitega dunajskega dušeslovca Freuda brez težav izpustimo) po abecednem redu držav ogledali besedila popevk navedenih treh držav (narodni element moramo, žal, prilagoditi realnosti, saj je Bosna in Hercegovina iz realnih vzrokov izvedla interno predtekmovanje samo dvo- in ne trinarodno, kar pa ustreza naši znanstveni metodi, saj bi "realna popevka" s tremi kiticami različnih vsebin in brez skupnega refrena strukturalno analizo besedila in /glasbenega/ melosa neizmerno otežila).

III. Analiza

1. REPUBLIKA BOSNA IN HERCEGOVINA: Sva bol svijeta. Izvaja skupina Fazla.

O vojni v BiH spoštovani publikli ni treba obširno govoriti, pogledjmo si le besedilo Fahrudina Pecikoze, ki nedvoumno govori o položaju Muslimanov in deloma Hrvatov

v državi. Besedilo dokaj uspešno združuje ljubezensko izpoved mladenki, ki je iz vojne odšla, ter poziv Evropi in svetu, naj vendar pomagata bolj dejavno kot doslej ("Da smo zajedno lakše bi bilo"). In vendar pazljivo branje refrena prinaša tudi misel, ki smo jo bosenskim Muslimanom pripisovali kot tragično napako: prepozno reakcijo na početje drugih dveh konstitutivnih narodov, ki sta se izdatno oboroževala, medtem ko je v republiki še vladalo mnenje, da bo položaj moč rešiti s pogovorom. Refren gre po naslovnem stihu takole:

Ostajem da bolu prkosim.
I nije me strah stati pred zid.
Ja znam da zapjevam,
ja znam da pobjedim.

Gre za nevarno sintezo moralno-čustvenih in popolnoma vojno-tehničnih ravni, mešanje duhovne vsebine in strategije, ki še dandanes nudi oporo počasnim reakcijam mednarodne javnosti, zato se z idejno-propagandnega stališča zdi, da pesem Sva bol svijeta ne bo referirala na Evropo in svet s tisto močjo, ki bi rezultirala v takojšnji akcijo. Vendar analiza jasno pokaže stanje Muslimanov Bosancev, znanost pa po definiciji ne sme vključevati čustvene prizadetosti, zato smo lahko zgolj ugotovili empirično stanje.

2. REPUBLIKA HRVAŠKA: Don't ever cry. Izvaja skupina Put.

Primer je popolnoma drugačen od prejšnjega. Spomnimo se le podatka, da je Hrvaška država, pod srbsko okupacijo zmanjšana za tretjino siceršnjega obsega. Besedilo na prvi pogled daje vtis lirično abstraktne, spevne pesmi z nekoliko preveč angleškega jezika v repetitivnem refrenu. A prav v refrenu in njegovi izvedbi je ključ ideološke podstat! Fantje in dekleta namreč pojejo takole: do zadnjega se ponavljata prva stiha refrena, ki na videz nagovarjata lirski objekt, osemnajstletnega Ivana iz prve in druge kitice, naj mu gre v prihodnosti vse kot po maslu in naj ne zapušča (abstraktno in s tem globalno opevanega) domačega okolja oziroma družbe:

Don't ever cry
never say goodbye...

Dokaj razumljiva duhovna substanca besedila se zaplete v samem koncu pesmi, ko večglasni zbor citiranima stihoma doda tega:

...my Croatian sky.

Nadvse zapleteno in večpomensko! Če vzamemo samo prvi in tretji stih refrena pesmi (v prevodu: "Nikdar ne joči /.../ moje hrvaško nebo"), se znajdemo v navzven idiličnem položaju večnega sonca, žal pa nam bo zdrava kmečka logika (ob

upoštevanju dejstva, da pesem zastopa neokupirano Hrvaško v celoti, ne pa zgolj Istre in Dalmacije, kjer bi problem vsaj kratkoročno in v turističnem smislu ne bil toliko pereč) idilo takoj izbila iz glave, saj brez dežja ni pridelka, na svetu pa ne kmetijske filozofije, ki bi pridigala suho pridelavo.

V še zapletenejšem položaju se znajdemo, če zadnjemu priključimo predhodni stih refrena, saj se misel glasi (v prevodu) takole: "Nikdar ne reci zbogom, / moje hrvaško nebo." Ker ne fizikalno ne ustavno-pravno neba in zemlje ni moč ločiti, odgovor nedvomno leži v transcendentnih kategorijah: stiha namigujeta, da si uporniški prebivalci Srbske Krajine in Baranje jemljejo tudi pravico uprave nad lastninsko nepravnomočno zavzetim ozračjem, ki sega ob meji zasedenega ozemlja naravnost horizontalno v neskončnost, sem pa lahko v istem smislu prištejemo vsa različno obarvana ozemlja, ki spadajo pod začasno upravo UNPROFOR-ja. Konkretno to seveda pomeni prepoved preletov hrvaškega letalstva, ki jo še vedno predpisujejo resolucije OZN, transcendentalno pa je razlaga mnogo bolj skrb zbujajoča, skoraj srhljiva. Če namreč vzamemo nebo za direktno metaforo Mesta Božjega, je hrvaški (morda celo katoliški?) Bog v interpretaciji skupine Put nujno omejen na nebo, ki ga Hrvaška država konkretno upravlja.... kar pa (ker je omejen) navaja na sklep, da Bog kot hrvaški (katoliški?) Bog ni popoln – in potemtakem ni Bog!

Vsekakor tudi za pesem Don't ever cry ne moremo trditi, da jasno in propagandno izčiščeno govori tisto, kar bi lahko in kar si naši sosedge želijo. Refren sicer res implicira željo po jasnem vremenu in deluje kot promocijski material pred bližajočo se turistično sezono, neprijetna interpretacija centralne misli besedila, ki le-to poudarjeno sklepa ("Never say Goodbye /.../ my Croatian sky") pa utegne na evropsko javnost delovati naravnost šokantno, saj jo utegnejo zlobni jeziki proglasiti za bogokletno!

3. REPUBLIKA SLOVENIJA: Tih deževen dan. Izvaja 1X band.

Besedilo je jasen dokaz, da je Slovenija z osamosvojitvijo (za pozabljive: 26. junija 1991) in – po osvobodilni vojni – relativno mirno udržavotvornostjo prišla že tako daleč, da se lahko mirno posveti predvsem ekonomskim problemom in tosmernim integracijam. To pripoveduje že uvodna kitica, ki sicer v uvodu ("Tih deževen dan") nakazuje večplastnost in težavnost plebiscitarne odločitve, a takoj potrdi njeno pravilnost ("narišem senco in že me več ni."). Napredek in zgodovinsko pravilnost odločitve dodatno potrjuje druga kitica, ko se vreme spremeni ("Modro je nebo"), Slovenija je že priključena večini mednarodnih ustanov (MMF, Evropski svet, EBU) in tik pred vstopom v Združeno Evropo ("Tam v daljavi sliši se zvon."), ob tem pa kot prva na novo osamosvojena država na Balkanu in Evropi tudi vzorčen primer drugim narodom, ki ji sledijo, kar pripovedujeta ta stiha (objekt je ponazarjen v ednini, čeprav seveda ne gre za zgolj eno na-novo-ustanovljenih držav, termina "revez" pa ne gre razumeti kot generalizacijo misli "Vsi smo revni", pač pa ustrezno melodiki in "positive thinking" podstati celotne popevke s stališča optimistične veselosti in prijazne ironije):

V sapi jutranji
še en revež za mano hiti.

Ekonomski program in ideologije rešeno zdravo gospodarstvo ponazarja na videz lahkoten in racionalno šibak refren, ki pa, dialektično gledano, skupaj z razvojem prinaša tudi takojšnjo refleksijo danega položaja, zato ga velja navesti v celoti:

Kaj bi svet brez sanj, ko gre sreča tja v en dan?
Kaj bi čas brez sanj! Saj življenje bi bilo zaman!

Stiha jasno in natančno ponazarjata duhovni položaj, ki smo ga opisali: delovni polet, izmenjavo idej, rast produktivnosti in (predvsem!) malega gospodarstva in privatne iniciative, ekološko usmerjenost in prehod v dobo računalniške obdelave podatkov (ki je bila še pred kratkim "nora ideja"): skratka, vse attribute zdrave državnice, ki se natančno zaveda od kod, kam in kako!

Slovensko sporočilo Evropi je potemtakem med tremi primeri narodne tvornosti, ki smo jih analizirali na polfinalnem tekmovanju za evrovizijsko popevko, najjasnejše in najbolj v skladu s filozofijo celote, Evrope, ki ji je sporočilo tudi namenjeno. Pesem Tih deževen dan skladno z geopolitičnimi, duhovnozgodovinskimi in ekonomskimi variablami natančno odslikuje tako materialno kakor transcendentno bit slovenskega naroda in narodne države in znanstveno relevantno (kot tragično mešanje referentov bosenskih Muslimanov in ob natančni analizi vprašljiva jasnost sosednjih nam Hrvatov) odslikuje narodno zavest državljanov Republike Slovenije.

IV. Sklep in projekcija

Samo neizobraženosti članov polfinalne žirije – variabilnemu vzroku, ki smo ga obdelali že v uvodu – in genialnemu prispevku katerega drugih narodov (kar pa je, teoretično in empirično zgodovinsko gledano, nemogoče, saj tako pozitivnega preskoka ni doživela v zadnjem letu ali dveh nobena evropska država) gre na sklepnih prireditvi v Millstreetu pripisati skoraj nemogočo možnost, da Ljubljana tudi v naslednjem, 1994. letu ne bi bila gostiteljica (seveda finalne) evrovizijske prireditve.

In projekcija: zmaga na letošnji popevki Eurosong '93 Slovincem ne bo podelila samo zadoščenja in potrditve pravilne narodne odločitve, pač pa tudi smer kratkoročnega razvoja do Eurosonga '94, saj – ustrezno analizi, ki potrjuje v metodološkem uvodu postavljeno hipotezo – zmago v naslednjem in vseh prihodnjih letih lahko omogoči samo dialektično komplementarno načelo: razvijati narodovega duha, nadstavbo in produkcijska sredstva v smeri, ki bo vsakokrat omogočala, da se Slovincem "narodi" popevka, ki bo kot Tih deževen dan omenjeno bit tudi odslikovala.